

А. Л. Турчак, А. О. Шевченко
Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

З'ясовано, що уроки фізичної культури можуть компенсувати лише 15–20% необхідного добового обсягу рухів школярів, у зв'язку з чим актуальною є проблема формування пріоритету здоров'я, що має посідати одне з чільних місць у системі їх найвищих цінностей. Проаналізовано, що однією з причин виникнення проблеми зниження рівня здоров'я населення України є обмежена рухова активність. Визначено, що успішне розв'язання означеної загальнонаціональної проблеми можливе за умови якісної гуманітарної та професійно орієнтованої підготовки вчителів фізичної культури.

Ключові слова: особистість, позакласна робота, професійна підготовка, готовність, учитель, фізична культура, здоров'я, загальноосвітня школа.

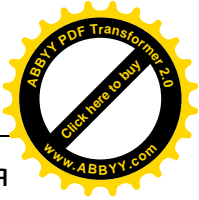
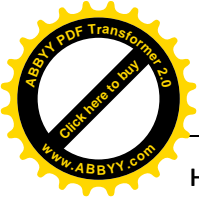
Відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» фізична культура – це складова частина суспільства, яка передбачає систему суспільних знань, рухових умінь і навичок, що спрямовані на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості [1, 4].

Постановка проблеми. Протягом тривалого часу спостерігається стійка тенденція до зниження рівня здоров'я населення України. Це призвело до того, що на сьогодні в державі середня тривалість життя громадян є на 10–12 років нижчою, ніж у країнах Європейського Союзу. В Україні зафіксовано один із найвищих у світі показників природного зменшення населення. За останні 15 років кількість населення України скоротилося більше як на 5 мільйонів осіб.

Особливою загрозою майбутньому країни є нинішній стан здоров'я та спосіб життя дітей і молоді. Сьогодні кожна п'ята дитина народжується з відхиленням у стані здоров'я. У 90% школярів діагностують різні захворювання [2, 3].

Загальновідомо, що значні перенавантаження і малорухомий спосіб життя сучасних школярів стали реальною перешкодою для їх нормального фізичного розвитку. Доведено, що за період навчання у школі кількість здорових учнів зменшується вчетверо. Особливо велике занепокоєння викликає погіршення стану здоров'я учнів молодших класів. Так, за матеріалами Національної академії наук України, абсолютно здорових учнів початкових класів на сьогодні лише 5% [3, 3].

У Загальнодержавній цільовій соціальній програмі «Здорова нація» однією з причин виникнення проблеми зниження рівня здоров'я

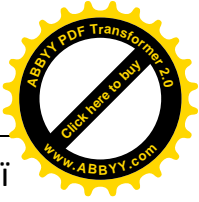
населення України названо обмежену рухову активність. Активізація рухового режиму учнів, передбачена в сучасних нормативних документах, здавалося, мала б покращити становище, але збільшення кількості школярів, які мають відхилення у стані здоров'я, та зростання кількості випадків смертності дітей на уроках фізичної культури, що спостерігається останнім часом, указує на необхідність особливого підходу під час розв'язання зазначеної проблеми [2, 4].

Актуальною у цьому контексті є проблема набуття учнями фізкультурних знань, культури рухів, формування пріоритету здоров'я, що має посідати одне з чільних місць у системі їх найвищих цінностей, і на цій основі – поліпшення функціонального стану організму дитини.

Зміцнення здоров'я учнів закладається з дитинства у школі, через яку за умови обов'язковості загальної освіти проходять усі діти. Уроки фізичної культури, передбачені навчальним планом на тиждень, можуть компенсувати лише 15–20% необхідного добового обсягу рухів, чого, звичайно, недостатньо для нормального фізичного розвитку і рухової підготовленості учнів. Для підтримки високої працездатності організму необхідна щоденна м'язова робота. Школярі повинні одержувати певну норму фізичного навантаження щодня. Отже, потрібні додаткові форми фізичного виховання. У зв'язку з цим постає необхідність удосконалення змісту фізичного виховання учнів загальноосвітньої школи. Важливу роль у навчально-виховному процесі відіграє позакласна фізкультурно-оздоровча і спортивно-масова робота.

Аналіз актуальних досліджень. Успішне розв'язання означеної загальнонаціональної проблеми можливе за умови якісної підготовки вчителів фізичної культури до позакласної роботи. Разом з тим аналіз педагогічної практики доводить, що рівень випускників педагогічних ВНЗ недостатньо адекватний сучасним вимогам. Спостерігається відсутність досвіду творчого здійснення педагогом комунікативної, організаторської, здоров'язберігаючої функцій. На сьогодні недостатньо використовується великий потенціал виховання школяра в позакласній роботі.

Реалізація основних завдань професійної діяльності, визначених у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті та інших нормативних документах, вимагає від учителя бути здатним до творчої організації навчально-виховного процесу, здійснювати дослідження педагогічного процесу з метою розробки і впровадження авторських методик і технологій навчання та виховання, вільно володіти методологією педагогічної науки, опановувати нові технології та інформаційні системи,

узагальнювати передовий досвід, критично оцінювати результати власної роботи, творчо працювати у напрямку професійного самовдосконалення.

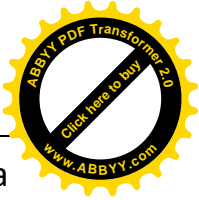
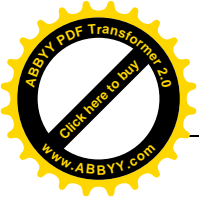
Отже, важливість пошуку ефективних шляхів, умов і методів підготовки майбутнього вчителя, здатного формувати інтеріоризовану систему загальнолюдських і професійних цінностей, норм і традицій у просторі спрямованої взаємодії з динамічною соціокультурною сферою у сучасній теорії і практиці професійної педагогічної освіти, не викликає сумнівів.

Проблему формування особистості вчителя розглядали корифеї педагогічної науки і практики, а саме: М. Квінтіліан, Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, А. Ф. Дістервег, К. Д. Ушинський, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський.

Аналіз психолого-педагогічної літератури довів, що проблема підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності – одна з найважливіших у педагогічній науці, про що свідчать численні та різноаспектні дослідження О. А. Абдулліної, О. А. Дубасенка, І. А. Зязюна, Л. В. Кондрашової, В. О. Кравцова, Н. В. Кузьміної, О. Г. Мороза, В. В. Радула, В. О. Сластьоніна, А. І. Щербакова та ін. Професійну підготовку фахівців у галузі фізичної культури досліджували: Г. Д. Бабушкін, В. М. Видрін, В. Г. Григоренко, М. В. Кричфалуший, Г. В. Ложкін, В. І. Маслов, В. І. Наумчук, Т. Г. Овчаренко, О. В. Петунін, Б. В. Сермеев, С. Г. Собко, А. Л. Турчак, А. В. Цьось, Б. М. Шиян, Ю. М. Шкретій та ін. Проблему психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя до позакласної діяльності зі школярами вивчали: І. Д. Бех, А. А. Бодальов, О. В. Биковська, В. В. Вербицький, О. М. Іонова, Л. П. Качалова, О. В. Литовченко, Н. В. Перепелиця, Л. Є. Пундик, О. І. Рассказова, О. А. Стасенко та ін.

Організаційно-методичне вирішення завдань формування готовності майбутніх учителів фізичної культури пов'язане з необхідністю впровадження нових навчальних планів, програм, освітніх технологій у систему діяльності вищих навчальних закладів. Усе це свідчить про те, що проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури, формування їхньої професійної готовності та педагогічної майстерності є актуальною та вимагає свого теоретичного і практичного розв'язання.

Ураховуючи соціальну значущість якісної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітньої школи щодо залучення до систематичних занять фізичними вправами якомога більшої кількості школярів, її недостатню теоретичну та методичну розробленість, обрано тему наукового дослідження.

Мета статті – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови і зміст формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи.

Завдання дослідження:

- проаналізувати стан дослідження обраної проблеми в педагогічній теорії та практиці вищих педагогічних навчальних закладів України і загальноосвітніх шкіл;

- з'ясувати зміст та особливості проведення позакласної роботи в загальноосвітній школі;

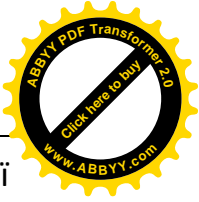
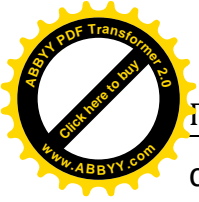
- обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітньої школи.

Предметом дослідження є педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітньої школи.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження перевірялася гіпотеза: готовність майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітньої школи можна підвищити за умов: осмислення майбутніми педагогами необхідності набуття готовності до позакласної роботи; упровадження у практику підготовки майбутніх учителів фізичної культури методів активізації їх пізнавальної діяльності шляхом застосування засобів гімнастики; налагодження тісної взаємодії всіх учасників педагогічного процесу, спрямованого на стимулювання творчої активності майбутніх учителів.

Центральним в організації і здійсненні досліджуваної проблеми є питання ефективності такої роботи, а конкретніше – яких вимог необхідно дотримуватися, щоб забезпечити високу ймовірність одержання оптимального результату.

Професійна (гуманітарна і фахова) підготовка вчителя фізичної культури, його компетентність та освіченість, уміння активно і творчо вирішувати складні ситуації навчально-виховного змісту стають можливими за умови передачі їм спеціальних знань та необхідного соціального досвіду. Аналіз філософської, психолого-педагогічної та спеціальної літератури дозволяє стверджувати, що дослідження проблеми професійної підготовки не є системними; існуюча практика підготовки вчителів фізичної культури не відповідає вимогам сьогодення і не забезпечує підготовки вчителя як активної особистості; набуття професійних знань майбутнього вчителя фізичної культури найчастіше здійснюється у розриві з уміннями їх застосовувати; відсутній зв'язок між

системою фізичного виховання школярів і системою професійної підготовки у вищих навчальних закладах [5, 26].

На сучасному етапі розвитку школи в незалежній Україні позакласна робота повинна стати однією з найважливіших ланок поєднання фізкультурних інтересів учнів. Ця робота як складова і невід'ємна частина навчального процесу допоможе успішно розв'язувати проблеми підвищення якості знань учнів у вільний від навчання час, готуватиме їх до активної практичної діяльності та сприятиме вихованню творчої особистості.

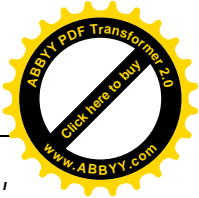
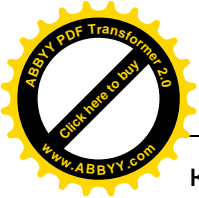
Головна мета позакласної роботи з фізичного виховання – залучення якомога більшої кількості школярів до занять фізичними вправами в позаурочний час. Головна педагогічна ідея, що покладена в основу позакласної роботи, – це створення умов, які забезпечують безперервність виховного й навчального процесів, їх єдність і цілеспрямованість на основі диференціації та широкої індивідуалізації цього процесу [6, 132].

Ефективність позакласної роботи з фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах визначають такі вимоги:

- чітке управління організацією і проведенням позакласних занять з фізичної культури і спорту фахівцями, що відповідають лише за цей вид роботи;
- тісний зв'язок з навчальною роботою як у плані змісту, так і в організаційно-методичному забезпеченні;
- доступність занять для широкого кола школярів, різноманітність їх форм;
- органічне включення позакласної роботи з фізичного виховання в систему всієї позакласної роботи школи;
- максимальне використання й упорядкування ініціативи школярів, що стосується їх фізичного вдосконалення та формування пріоритету здорового способу життя.

Різнманітність форм позакласної роботи у школі зумовлюється прагненням збільшити рухову активність учнів. Однак потрібно усвідомити, що кожна форма занять вирішує як загальні, так і часткові завдання. Наприклад, найкращі умови для оздоровчого тренування дітей мають спортивні секції, а для активного відпочинку учнів – фізкультурні хвилинки, ігри на перервах. У зв'язку з цим постає необхідність розвивати й використовувати всі форми позакласної фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи [6, 47–49].

У культурологічному просторі професійна підготовка представлена як освітній процес, у якому студент і викладач реалізують себе як суб'єкти культури, а зміст освіти будується відповідно до змісту педагогічної

культури, та із застосуванням особистісно орієнтованих технологій, культурних критеріїв та оцінок рівня готовності вчителя до професійної педагогічної діяльності.

З урахуванням сутності загальноприйнятого визначення «підготовка», зміст поняття «професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури» пропонуємо розглядати в таких аспектах:

- з точки зору її організаторів – це процес створення науково-педагогічними працівниками й керівниками умов для цілеспрямованого формування і розвитку в майбутніх спеціалістів компетентності та здатності до професійної діяльності;

- з точки зору студентів – це процес досягнення ними необхідного рівня підготовленості, який би забезпечив готовність до виконання дій за призначенням;

- як результат професійної підготовки – це готовність її суб'єктів до професійної діяльності.

Вивчення наукових досліджень із зазначеної проблеми дозволило визначити готовність до педагогічної діяльності як результат підготовки, яка подається у вигляді такої системи:

а) психологічна готовність (потреба в педагогічній діяльності, внутрішнє прийняття вимог діяльності, усвідомлення відповідності особистих якостей вимогам діяльності, усвідомлена мотивація особистого прагнення до цієї спеціальності, морально-психологічна готовність до праці вчителя);

б) теоретична підготовленість до педагогічної діяльності (наявність глибоких знань основ наук, певний рівень фізичного й інтелектуального розвитку, підготовка у визначеній галузі знань, знання вимог спеціальності до особистих рис та здібностей, володіння знаннями і методами постійного поповнення знань);

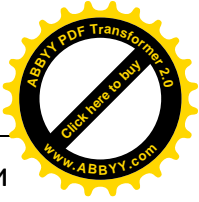
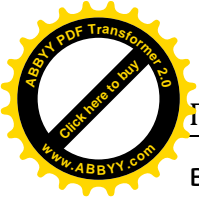
в) практична готовність до професії вчителя (уміння планувати та організовувати навчально-виховну роботу з учнями, уміння застосовувати раніше набуті знання, уміння і навички у практичній діяльності, формування нових умінь і навичок);

г) ідейно-суспільна підготовка, світогляд та загальна культура вчителя;

д) необхідний рівень розвитку педагогічних здібностей, які містять такі компоненти як педагогічна спостережливість, педагогічна увага, вимогливість, педагогічний такт, розподіл уваги, організаторські, комунікативні, дидактичні, сугестивні, перцептивні здібності;

е) професійно-педагогічна спрямованість особистості вчителя.

Відповідно до державного стандарту підготовки майбутніх фахівців фізичної культури базовою дисципліною є теорія і методика фізичного

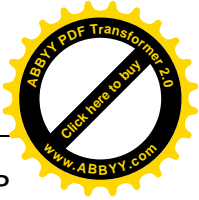
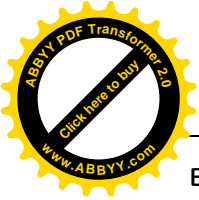
виховання. Однак під час аналізу освітньо-кваліфікаційної характеристики було встановлено, що студенти вказаного вище напряму підготовки фрагментарно вивчають позакласні заняття фізичними вправами в загальноосвітній школі.

Теоретичне опрацювання структурних і функціональних компонентів, критеріїв, показників і рівнів професійної підготовки, а також педагогічних умов формування у студентів факультетів фізичного виховання готовності до позакласної роботи дозволили визначити зміст констатувального та формувального етапів, які спрямовувалися на розробку методів, форм і засобів організації їх навчальної діяльності.

Аналіз практики роботи, проведене на початку констатувального експерименту анкетування вчителів фізичної культури регіону свідчить про те, що позакласній роботі в загальноосвітніх школах приділяється недостатня увага, особливо в молодших класах. Так, з них 36,9% – учителі міських шкіл і 63,1% – сільських шкіл. Під час бесід з ними було встановлено, що саме відповідна фахова підготовка майбутніх учителів фізичної культури, спроможних реалізувати себе в позакласній та позашкільній роботі, дає можливість змінити ситуацію з фізичним розвитком і функціональною підготовкою сучасних школярів.

З метою сприяння комплексному та ефективному вирішенню завдань навчально-виховного процесу у школі, власне завдань фізичного виховання і його організації в режимі навчального дня студентам була запропонована експериментальна методика проведення позакласних занять, орієнтована на підвищення рівня фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури з теорії і методики фізичного виховання, стимуляцію їх пізнавальної активності за рахунок включення інноваційних підходів у навчальний процес й опори на професійні якості і мотивацію суб'єктів до навчальної діяльності.

У напрямку комплексного вирішення завдань фізичного виховання під час проведення позакласних форм роботи оздоровчого характеру вправами формувальний експеримент був спрямований на отримання студентами знань і вмінь організовувати заняття секцій з різних видів спорту, груп загальної фізичної підготовки, організовувати змагання (контрольні, підсумкові, класифікаційні, некласифікаційні, за шкільною програмою «Веселі старти» тощо), організовувати фізкультурно-оздоровчі та фізкультурно-спортивні заходи (дні здоров'я, туристичні походи, фізкультурно-художні свята, спортивно-художні вечори, різноманітні конкурси), ураховуючи вікові особливості школярів, їх інтереси і запити,

використовуючи сучасні оздоровчі методики проведення різних форм занять фізичними вправами.

Висновки. На підставі аналізу дослідницько-експериментальної роботи було визначено рівень успішності студентів з навчальних дисциплін професійно-практичного спрямування як структурних компонентів спеціальної фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Порівняльний аналіз рівнів успішності засвідчив складність цілісного формування готовності студентів випускних курсів до позакласної роботи, що вимагає конкретизації аналізу її окремих, визначальних показників у подальшій науково-дослідній роботі.

Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури є складною, багатогранною системою, яка спрямована на здобуття у вищому навчальному закладі достатнього для продуктивної професійної діяльності рівня готовності.

Перспективи подальших наукових розвідок. Проведене дослідження дозволило науково обґрунтувати необхідність здійснення спеціальної фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи та її специфіку, а також визначило подальші шляхи та перспективи впровадження об'єктивних професійно-педагогічних умов в організацію навчально-виховного процесу студентів.

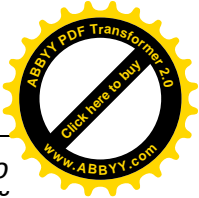
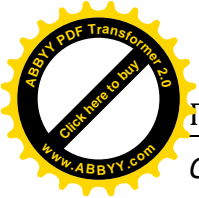
ЛІТЕРАТУРА

1. Андрощук Н. В. Основи здоров'я і фізична культура (теоретичні відомості) / Н. В. Андрощук, М. М. Андрощук – Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. – 160 с.
2. Іванова Л. І. Фізичне виховання учнів з відхиленнями у стані здоров'я : метод. посіб. / Л. І. Іванова. – К. : Літера ЛТД, 2012. – 320 с.
3. Корнієнко С. М. Здоров'я дитини: родинні обереги : навч.-метод. посіб. / С.М. Корнієнко. – Тернопіль : Навчальна книга. – Богдан, 2009. – 96 с.
4. Радул В. В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя : навч. посіб. / Радул В. В., Кравцов В. О., Михайличенко М. В. – Кіровоград : РВВ КДПУ, 2006. – 216 с.
5. Стасенко О. А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями основної школи : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Стасенко Олександр Анатолійович. – Кіровоград, 2010. – 275 с.
6. Шерета В. В. Спортивно-масова та фізкультурно-оздоровча робота в школі : навч. посіб. / В. В. Шерета, В. С. Язловецький. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 336 с.

РЕЗЮМЕ

А. Л. Турчак, А. А. Шевченко. Формирование готовности будущего учителя физической культуры к внеклассной работе в общеобразовательной школе.

Вияснено, що уроки фізичної культури можуть компенсувати лише 15–20% необхідного суточного об'єму рухових дій школярів, в зв'язі з цим актуальною є проблема формування пріоритету здоров'я, яка повинна займати одне з провідних місць в системі їхніх цінностей. Проаналізовано, що однією з причин виникнення проблеми зниження рівня здоров'я населення України є обмежена рухова активність.

Определено, что успешное решение данной общенациональной проблемы возможно при условии качественной гуманитарной и профессионально ориентированной подготовки учителей физической культуры.

Ключевые слова: *личность, внеклассная работа, профессиональная подготовка, готовность, учитель, физическая культура, здоровье, общеобразовательная школа.*

SUMMARY

A. Turchak, A. Shevchenko. Training of the future teachers of physical culture to extracurricular activities at school.

It was found that the lessons of physical training can compensate for only 15–20% of the required daily volume movements of students in this regard is the actual problem of the priority of care, which should occupy a leading position in the system of their highest values. Analyzed that one of the causes of the problem of reducing the level of health of the population of Ukraine is limited physical activity. Determined that the successful solution of the designated nationwide problem can be provided humanitarian quality and professionally oriented training teachers of physical culture.

Key words: *personality, class work, training, readiness, teacher, physical education, health, school.*

УДК 378.147

Т. В. Яковенко

Українська інженерно-педагогічна академія

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

У статті у світлі компетентнісного підходу подано структурні компоненти креативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів. Структура креативної компетентності представлена у вигляді мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та особистісного компонентів, які становлять сукупність педагогічно значущих особистісних якостей інженера-педагога професійного навчання.

Ключові слова: *професійна компетентність, компетенція, креативність, креативна компетентність, майбутній інженер-педагог.*

Постановка проблеми. Традиційно цілі освіти визначалися набором знань, умінь, навичок, якими повинен володіти випускник. Сьогодні такий підхід виявився недостатнім. Соціуму (професійним навчальним закладам, виробництву, сім'ї) потрібні не всезнайки і базіки, а випускники, які готові до включення в подальшу життєдіяльність, здатні практично розв'язувати життєві і професійні проблеми, що постають перед ними. А це багато у чому залежить не тільки від отриманих знань, умінь і навичок, але й від певних додаткових якостей, для позначення яких і вживається поняття «компетенції» і «компетентності», що більше відповідають розумінню сучасних цілей освіти. Уведення цих понять у педагогічну практику потребує зміни змісту і методів освіти, уточнення видів діяльності, якими повинні оволодіти студенти до закінчення навчання, і під час вивчення окремих предметів. Потреби суспільства вимагають від сучасного інженера-педагога високої культури, глибокої моральності, сформованої системи цінностей і переконань, громадянської позиції, зацікавленості педагога в розвитку творчого